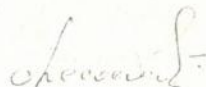

На правах рукопису

МЯСОЄДОВ
Юрій Миколайович

УДК 537.312.62, 537.638.212,

ВПЛИВ ДЕФЕКТІВ
НА ЕЛЕКТРОФІЗИЧНІ ТА МАГНІТНІ ВЛАСТИВОСТІ
РТУТНОВМІСНИХ МЕТАЛОКСИДНИХ КУПРАТІВ

01.04.10- фізика напівпровідників і діелектриків
01.04.13- фізика металів

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата фізико-математичних наук

ЛЬВІВ 1996

621. 815. 59
534. 226
669.017
Дисертацією є рукопис
Роботу виконано на кафедрі фізики та металознавства Львівського
державного університету ім. Івана Франка

Науковий керівник : кандидат фіз.-мат. наук, професор
Луців Роман Васильович

Офіційні опоненти: доктор фіз.-мат. наук, професор
Оболенський Михайло Олександрович
кандидат фіз.-мат. наук, наук. співроб.
Швайка Андрій Михайлович

Провідна організація: Інститут металофізики НАН України

Захист відбудеться 18 грудня 1996 р. о 15¹⁵ год. на засіданні спеціалізованої Ради (Д.04.04.08) при Львівському державному університеті ім. І. Франка за адресою: 290005, м. Львів, вул. Драгоманова 50, аудиторія № 1, фізичний факультет.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Львівського державного університету ім.І.Франка (м. Львів, вул. Драгоманова, 5)

Автореферат розіслано "18" листопада 1996 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради
доктор фіз.-мат. наук професор

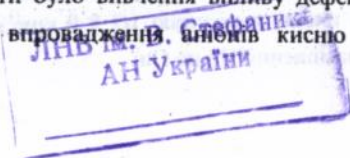
Л. Блажівський Л.Ф.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми досліджень. Сімейство металооксидних купратів $\text{HgBa}_2\text{Ca}_{n-1}\text{Cu}_n\text{O}_{2n+2+\delta}$ (НВССО або $\text{Hg-12}(n-1)n$, де $n=1,2,3,\dots$) є надзвичайно цікавим в науковому плані і перспективним з точки зору практичного застосування. Стехіометричні і бездефектні НВССО є діелектриками, які при заповненні кисневих позиції в площині HgO_8 виявляють металеві властивості, а при збільшенні концентрації дірок в шарі CuO_2 переходять в надпровідний стан. НВССО не тільки володіють найвищими на даний час температурами переходу з нормального в надпровідний стан ($T_c=97; 125$ і 134K відповідно для Hg-1201 , Hg-1212 і Hg-1223), але і виявляють ряд специфічних властивостей як в нормальному, так і надпровідному станах. Зокрема, вони характеризуються широкою областю легування дірками і значним зростанням T_c під дією тиску, яке майже вдвічі перевищує встановлене для полікристалів $\text{YBa}_2\text{Cu}_3\text{O}_{7-\delta}$ значення.

Структура ртутновмісних металооксидних купратів в основних рисах добре вивчена. Але незаясваними залишаються питання впливу на електрофізичні і магнітні властивості дефектів заміщення Hg на Cu і впровадження кисню в позицію $1/2\ 0\ 0$ ртутної площини. Крім того, існують розбіжності в даних різних авторів, які пов'язані з наявністю легкого компонента Hg в структурі нових металооксидів. Практичне застосування НВССО стримується також відсутністю даних по деградації НВССО. Особливий характер будови площини (HgO_8) з дефектною кисневою позицією свідчить про можливість формування змішаного шару ($\text{Hg}_{1-x}\text{Me}_x\text{O}_{1-\delta}$), який може бути майже повністю окисленим, коли іони Hg заміщені на катіони з більшою валентністю. Це дозволить не тільки оптимізувати концентрацію дірок в CuO_2 площині і температуру переходу в надпровідний стан, але і підвищити стабільність НВССО.

Мета роботи. Метою даної роботи було вивчення впливу дефектів заміщення катіонної підсистеми та впровадження кисню на

електрофізичні та магнітні властивості ртутновмісних металооксидних купратів, дослідження закономірностей в зміні намагніченості гранульованих полікристалів на їх основі.

При цьому вирішувались задачі : твердофазного синтезу власнодефектних ртутновмісних купратів $(\text{Hg}_{1-x}\text{Cu}_x)\text{Ba}_2\text{CuO}_{4+\delta}$ та дослідження впливу їх структурних дефектів на виникнення надпровідного переходу; впливу "хімічного стиснення" кристалічної ґратки при частковому заміщенні катіонів Ba на Sr на її стабільність в нормальному стані і температуру переходу в надпровідний стан $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})(\text{Ba}_{2-y}\text{Sr}_y)\text{CuO}_{4+\delta}$ з $y=0.1, 0.2, 0.4$; дослідження умов відпалу на електрофізичні і магнітні властивості полікристалів $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})\text{Ba}_2\text{Ca}_2\text{Cu}_3\text{O}_{8+\delta}$; дослідження впливу гідростатичного тиску на зміну властивостей $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})\text{-1223}$; вивчення особливостей зміни комплексної динамічної магнітної сприйнятливості Hg-вмісних купратів в залежності від температури і магнітних полів $\chi=f(T, H_{AC}, H_{DC})$; встановлення кореляцій між температурою переходу і потенціалами Маделунга для дірок в сполуках NBCCO.

Для вирішення поставлених задач було: розроблено методику дослідження структурних дефектів в Hg-вмісних металооксидних купратах; виготовлено автоматизовану установку для вимірювання температурних і магнітопольових залежностей динамічної магнітної сприйнятливості та створено пакет програм для керування процесом вимірювання і обробки експериментальних даних; проведено вимірювання намагніченості полікристалічних зразків $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})\text{Ba}_2\text{Ca}_2\text{Cu}_3\text{O}_{8+\delta}$ в температурному діапазоні $150 \geq T \geq 4\text{K}$ і магнітних полях до 12 Т.

Наукова новизна. Наукова новизна роботи полягає в тому, що внаслідок проведених досліджень:

- вперше отримана сполука $(\text{Hg}_{0.83}\text{Cu}_{0.17})\text{Ba}_2\text{CuO}_{4+\delta}$ з початком переходу з парамагнітного в діамантний стан при $T_{\text{ons}}=125\text{K}$;
- показано, що в результаті твердофазного синтезу утворюються власнодефектні тверді розчини $(\text{Hg}_{1-x}\text{Cu}_x)\text{Ba}_2\text{CuO}_{4+\delta}$, в яких додаткове впровадження кисню в позицію $1/2 \ 0 \ 0$ кристалічної ґратки обумовлено дефектами заміщення Hg на Cu;

- отримано тверді розчини $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})(\text{Ba}_{1-x}\text{Sr}_x)\text{CuO}_{4+8}$ з "хімічним стисненням" кристалічної ґратки при частковому заміщенні катіонів Ba на Sr і стабілізацією фази Hg-1201 при 20% заміщенні Hg на Pb;
- для полікристалів $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})\text{Ba}_2\text{Ca}_2\text{Cu}_3\text{O}_{8+8}$ виявлено область аномального гістерезису магнітної сприйнятливості і густини струму, досліджено магнітопольові і температурні залежності коефіцієнту гармонік, за якими побудовано H-T діаграму стану;
- показано, що сила пінінгу магнітного потоку в полікристалах $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})\text{-1223}$ є вдвічі більшою, ніж в Bi- і Tl- металооксидних купратах, але в 1.5 рази меншою, ніж в полікристалах $\text{YBa}_2\text{Cu}_3\text{O}_{7-8}$;
- вперше для полікристалів $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})\text{-1223}$ спостерігалось збільшення густини критичного струму в залежності від гідростатичного тиску;
- в рамках іонної моделі, для гомологічного ряду $\text{HgBa}_2\text{Ca}_{n-1}\text{Cu}_n\text{O}_{2n+2+8}$ ($n=1,2,3$) встановлена кореляція між температурою переходу з нормального в надпровідний стан і різницею потенціалів Маделунга для дірок на позиціях іонів кисню в площинах (CuO_2) і (BaO) .

Практична цінність. Науково-практичне значення роботи полягає в тому, що отримані експериментальні результати і проведені розрахунки підтверджують виняткову роль структурних дефектів у формуванні надпровідних властивостей в ртутьвмісних металооксидних купратах.

Структурні параметри отриманих сполук можуть бути використані при розрахунках густини електронних станів, а дані по стабільності і магнітним властивостям - при практичному застосуванні.

Положення, що виносяться на захист.

1. Незвичайно велике значення $T_{\text{ons}}=125\text{K}$ для одношарової по CuO_2 сполуки $(\text{Hg}_{0.83}\text{Cu}_{0.17})\text{Ba}_2\text{CuO}_{4+8}$ пояснено збільшенням ступеня заселеності позиції $1/2 \ 0 \ 0$ в площині (HgO_8) іонами кисню.

2. В результаті твердофазного синтезу утворюються власнодефектні тверді розчини $(\text{Hg}_{1-x}\text{Cu}_x)\text{Ba}_2\text{CuO}_{4+8}$, в яких додаткове впровадження кисню в позицію $1/2 \ 0 \ 0$ кристалічної ґратки обумовлено збільшенням кількості дефектів заміщення Hg на Cu.

3. Одночасна заміна Hg на Pb і Ba на Sr стабілізує фазу Hg-1201 в сполуці $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})(\text{Ba}_{1-x}\text{Sr}_x)\text{CuO}_{4+6}$.
4. Побудова H-T фазової діаграми стану для полікристалів (Hg,Pb)-1223 за температурною та магнітопольовою залежністю їх намагніченості.
5. Встановлення кореляції між температурою переходу в надпровідний стан і різницею потенціалів Маделунга для дірок на позиціях кисню апікального і в площині CuO_2 для ртутьвмісних металооксидних купратів.

Апробація роботи. Результати досліджень доповідались на 13 міжнародних конференціях: III Всесоюзн. совещ. по ВТСП, Харків, 15-19 априля 1991; Europ. Workshop on HTSC single crystals Growth and Physical properties, Kharkow, 14-20 Oct. 1991; Intern. conference ICEC & ICMC-14, Kiev, 8-12 June 1992; Ukrainian-French Symp. Condensed Matter.: Science & Industry, Lviv, 20-27 Febr. 1993; Ampere Workshop on magnetic resonances and microwave absorption in the high-Tc supercond. materials, Poznan, 10-13 April 1994; VII Europhys.conf. on defects in insulating mater., EURODIM-94, Lion, 5-8 July 1994; Powder diffraction and crystal chemistry, St. Petersburg, 20-23 June 1994; 4 Intern. Conf. "M2S-HTSC", Grenoble, 5-9 Yuly 1994; VIII Trilateral German-Russian-Ukrainian Seminar on High Temperature Superconductivity, L'viv, Sept 1995; Intern. workshop MSU-HTSC IV, Moskow, 7-12 Oct. 1995; VI Intern. conf. "Chemistry of intermetallic compound", Lviv 26-28 Sept. 1995; Международ. конфер. СФА-95, Харків, 25-28 Сент. 1995; международ. конфер. Материаловедение ВТСП, Харків, 26-29 Сент. 1995.

Публікації. Основні результати опубліковані у 9 друкованих працях, 5 з яких у реферованих виданнях. Отримано одне авторське свідоцтво на винахід.

Структура роботи. Дисертаційна робота складається з вступу, п'яти глав, висновків та списку цитованої літератури, викладених на 171 сторінці, які включають 119 сторінок машинопису, 51 рисунок, 8 таблиць, 110 бібліографічних посилань.

Особистий внесок автора. Автором самостійно виконані експерименти, проведена інтерпретація отриманих результатів, сформульовані основні

положення і висновки. Дослідження під гідростатичним тиском проводились спільно з співавторами Донецького ФТІ НАН України, вимірювання в великих магнітних полях - в Інституті фізики ПАН (м. Варшава).

КОРОТКИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтована актуальність теми дисертації, сформульовані мета і задачі роботи, наукова новизна, практична цінність результатів і положення, що виносяться на захист, коротко викладено зміст роботи по розділах.

Перша глава містить огляд робіт, присвячених вивченню впливу структурних дефектів на електрофізичні та магнітні властивості ртутно-вмісних металооксидних купратів. Підкреслюється, що стехіометричні бездефектні сполуки ртутного ряду є діелектриками, які набувають металеві і надпровідні властивості лише при збільшенні концентрації дірок на CuO_2 площину, що пов'язують із збільшенням заповнення іонами кисню позиції $1/2 \ 1/2 \ 0$ в ртутній площині. Це відображається в зміні електрофізичних (інверсія знаку термо е.р.с з від'ємного на додатний, зменшення електроопору) і магнітних (виникнення переходу від парамагнітного в діамагнітний стан) властивостей полікристалів HgCCO . Проаналізовано зміну електромагнітних властивостей в залежності від температури, тиску і магнітних полів. Порівняно термодинамічні параметри сполук Hg-1201 , Hg-1212 і Hg-1223 .

В другій главі описано застосування рентгенівських методів для дослідження дефектів структури і деградації досліджуваних сполук. Підкреслюються переваги розробленого безконтактного автоматизованого методу дослідження температурних і польових залежностей динамічної магнітної сприйнятливості для визначення електрофізичних параметрів з використанням гармонічного аналізу спектру електромагнітної хвилі, яка поглинається в полікристалічних зразках металооксидних купратів. Приведено опис кріомагнітної частини установки, в якій для усунення температурного дрейфу, зменшення вібраційних шумів і наводок, а також збільшення амплітуди змінного магнітного поля використано систему коаксіально розташованих котушок і дюарів, заповнених рідким азотом.

Для збільшення достовірності і одночасного вимірювання декількох параметрів виготовлено багатоканальний IBM сумісний модуль з АЦП, компаратором напруги і підсилювачем, опис якого наведено у додатку.

В третій главі в рамках іонної моделі показано, що існує кореляція між температурою переходу в надпровідний стан і різницею потенціалів Маделунга ΔV_{a-p} для дірок на позиціях апікального O_a і кисню O_p в площині CuO_2 . При зміні в кристалічній ґратці кількості CuO_2 площин від $n=1$ до $n=3$ різниця потенціалів ΔV_{a-p} оптимально легованих ртутно-вмісних металооксидів лінійно зростає від 7.44 до 9.75 еВ, що корелює із збільшенням T_c від 95 до 133К. Перехід із нормального в надпровідний стан виникає в $HgBa_2CuO_{4+\delta}$ при $\delta \geq 0.05$ внаслідок досягнення енергетичним рівнем апікального кисню положення, при якому $\Delta V_{a-p}=6.3$ еВ. Збільшення ступеню зайнятості кисневих позицій (δ) в HgO_8 площині і концентрації дірок (p) до значення $\delta=p=0.15$ на CuO_2 площину корелює із зростанням ΔV_{a-p} до 7.25 еВ, а T_c до 97К. З порівняння параболічних залежностей $T_c(\delta)$ і $T_c(\Delta V_{a-p})$ для Hg-1201 встановлено область легування дірками CuO_2 площини $\Delta p=p^{max}-p^{min}=2\sqrt{97}=0.203$, що відповідає зміні ΔV_{a-p} в межах 2 еВ. Виключна роль енергетичного положення іонів апікального кисню свідчить на користь моделей, за допомогою яких описується динаміка дірок введених в (CuO_2) площину.

В четвертій главі наведено результати дослідження впливу дефектів заміщення катіонної підсистеми сполуки $HgBa_2CuO_{4+\delta}$ на її електрофізичні властивості. За результатами рентгеноструктурного аналізу усі зразки безпосередньо після синтезу виявились власнодефектними з частковим заміщенням Hg на Cu. Збільшення дефектів по Hg і кисню в результаті короткотривалого додаткового відпалу при $T=600^\circ C$ привело до отримання сполуки складу $(Hg_{0.83}Cu_{0.17})Ba_2CuO_{4+\delta}$, в якій заселеність позицій $1/2 \ 0 \ 0$ атомами кисню була вдвічі більшою, ніж в вихідному зразку. Різниця також спостерігалась в координаційних характеристиках статистичної суміші $(Hg_{1-x}Cu_x)$. В $(Hg_{0.83}Cu_{0.17})Ba_2CuO_{4+\delta}$, крім позицій атомів O_2 , які відповідають гантельному оточенню атомів Hg, заповненої

на 78%, виявилась запозненою на 26% одна з можливих позицій впровадження $1/2\ 0\ 0$, яка забезпечує загальну октаедричну координацію при сумісній присутності всіх атомів в позиції $0\ 0\ 0.221$ в елементарній комірії. Найбільш реальною представляється гіпотетична модель, в якій позиції $1/2\ 0\ 0$ заповнені атомами кисню лише тоді, коли відбувається заміщення атомів Hg на Cu. Підтвердженням цього є значення віддалі між дефектом заміщення і дефектом впровадження $1.9376\ \text{Å}$, яке характерне для зв'язку Cu-O1 в плоско-квадратній координатії площини CuO_2 . Наявність статистичних фрагментів з октаедричною координацією міді в доповнення до основних шарів квадратів CuO_2 , тобто наявність двох таких шарів в усередненій елементарній комірії, дозволяє пояснити підвищення T_c від 94K до 120K, яке характерне для двошарових по CuO_2 структур. Збільшення T_c в таких сполуках контролювалось двома незалежними методами: за температурною залежністю динамічної магнітної сприйнятливості (перехід з парамагнітного в діаманітний стан) і оптичної генерації другої гармоніки.

За зміною параметрів тонкої структури кристалітів при кімнатній температурі визначена стабільність фази $(\text{Hg}_{0.89}\text{Cu}_{0.11})\text{Ba}_2\text{CuO}_{4+8}$. Апроксимація часової залежності зміни профілю обраного рентгенівського піку добре описується кривою експоненційного розкладу, яка виходить на насичення на 11 ліб і при подальшому експонуванні кристалітів на повітрі лишається незмінною на протязі 1 місяця. Показано, що стабільність фази Hg-1201 збільшується при заміщенні 20% Hg на Pb і 5% Ba на Sr. Температура переходу при цьому залишається майже оптимальною (93K), а перше критичне поле зростає до 150 Oe. При 20% заміщенні Ba, кількість фази Hg-1201 в зразках і T_c зменшуються.

П'ята глава присвячена вивченню макроскопічних властивостей полікристалів, які представляють собою слабкозв'язане середовище із гранул фази Hg-1223. В першій частині цієї глави показано, що заміщення 20% Hg на Pb стабілізує утворення високотемпературної фази Hg-1223, CuO_2 площина якої є в перелегованому стані. Про це свідчить від'ємне значення термо е.р.с. в області температур 120-295K і низька температура пере-

ходу в надпровідний стан $T_c=125\text{K}$, які змінюються при послідовних відпалах в атмосфері кисню і аргону (див. рис.1).

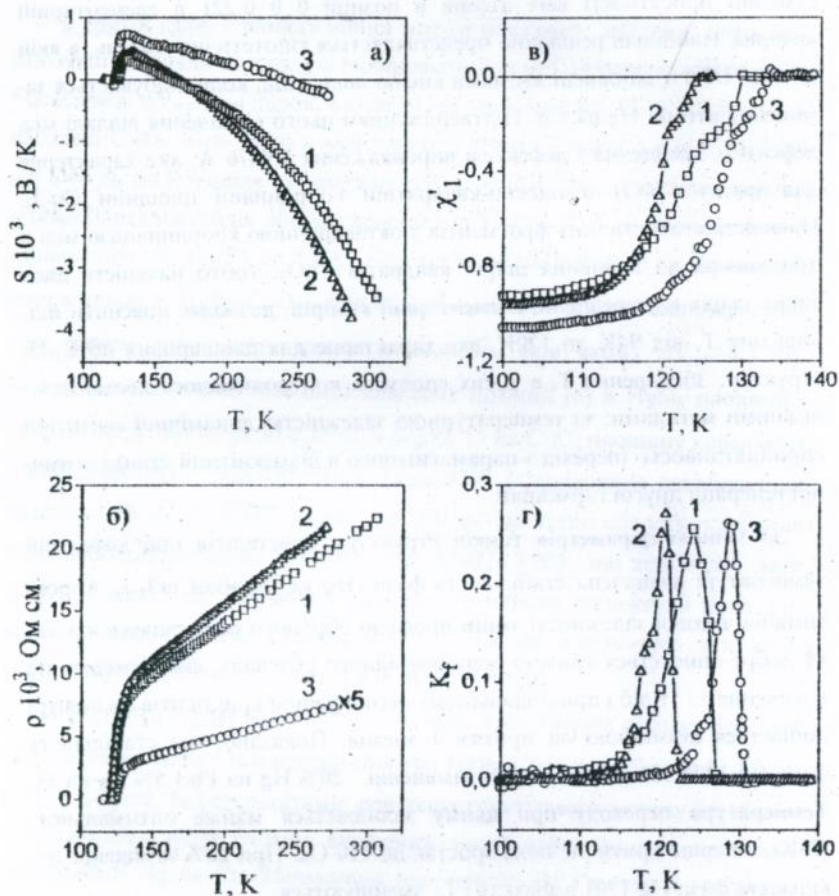

Рис.1. Температурні залежності термо е.р.с. (а), питомого опору (б), дійсної частини динамічної сприйнятливості (в), коефіцієнту гармонік (г) для полікристалів (Hg,Pb)-1223 після синтезу (1) та послідовних відпалів в атмосфері O_2 (2) і Ar (3).

В другій частині глави за температурною і магнітопольовою залежністю динамічної магнітної сприйнятливості (див. рис.2 а і б) розраховано параметри стану фази (Hg,Pb)-1223 і міжгранульного середовища, за якими побудовано діаграму магнітне поле - температура (див. рис 2 в). Закріплення магнітного потоку в (Hg,Pb)-1223 в порівнянні з іншими металооксидними купратами розраховано за лінією необоротності, яка побудована на рис.2 г в координатах $(H_{irr}) - (1-T/T_{irr})$. Сила пінінгу в полікристалах ртутновмісних купратів є вдвічі більшою ніж в Bi-2223 і (Tl, Pb) - 1223, оскільки показник m в залежності $(H_{irr}) \sim (1-T/T_{irr})^m$ для (Hg,Pb)-1223 є вдвічі меншим.

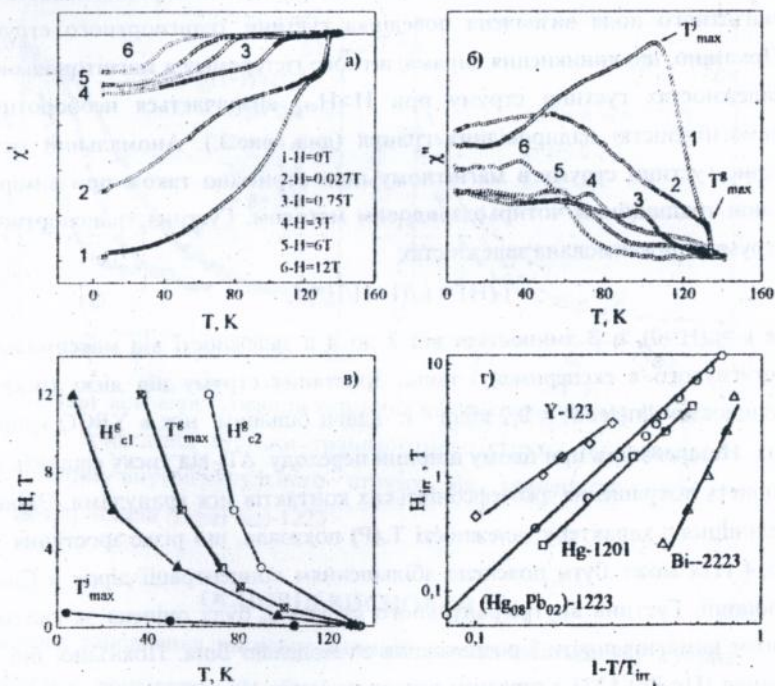

Рис.2. Температурні залежності реальної (а) і уявної (б) частин динамічної сприйнятливості в функції магнітного поля і H-T діаграма стану в) для (Hg,Pb)-1223; г) лінії необоротності.

В другому підрозділі глави показано, що безпосереднє вимірювання часової залежності намагніченості в функції температури і магнітного поля може бути використано для побудови Н-Т фазової діаграми за зміною коефіцієнта гармонік. При руйнуванні слабкозв'язаних струмових контурів магнітним полем або температурою випромінювання накопиченої енергії відбувається на всіх частотах кратних основній, і тому сумарний внесок від всіх гармонік підвищує чутливість і достовірність у визначенні температури фазової когерентності.

В третьому підрозділі приведені дані по дослідженню температурних залежностей непарних гармонік намагніченості полікристалів (Hg,Pb)-1223. За залежністю непарних гармонік динамічної сприйнятливості від магнітного поля визначена поведінка густини транспортного струму. Показано, що виникнення парамагнітного гістерезису в магнітопольових залежностях густини струму при $H > H_{c1g}$ визначається необоротною намагніченістю надпровідних гранул (див. рис.3.). Аномальний гістерезис густини струму в магнітному полі отримано також при вимірюванні традиційним чотирьохзондовим методом. Густина транспортного струму апроксимована залежністю:

$$j_c(H) = j_{c0} / (1 + H/H^*)^\beta, \quad (1)$$

де $j_{c0} = j_c(H=0)$, а β змінюється від 2 до 4 в залежності від максимально досягнутого в експерименті поля. Зростання струму під дією тиску з швидкістю $d \ln(j_c) / dP = 0,2 \text{ кбар}^{-1}$ є вдвічі більшим ніж в YBCO купратах. Незалежність при цьому ширини переходу ΔT_c від тиску свідчить на користь покращення джозефсонівських контактів між гранулами. Оцінка нелінійного характеру залежності $T_c(P)$ показала, що різке зростання T_c до 4 ГПа може бути пояснено збільшенням концентрації дірок в CuO_2 площині. Густина внутрігранульного струму J_c була оцінена за гістерезисом намагніченості і розрахована за моделлю Біна. Показано, що J_c гранул (Hg,Pb)-1223 з середнім розміром зерна 10 мкм спадає при зміні температури від 4 до 30К по експоненційному закону:

$$J_c(T) = A(H) \exp(-T/T_0), \quad (2)$$

від $3 \cdot 10^6 \text{ А/см}^2$ до $5 \cdot 10^5 \text{ А/см}^2$ в полі 0.5 Т.

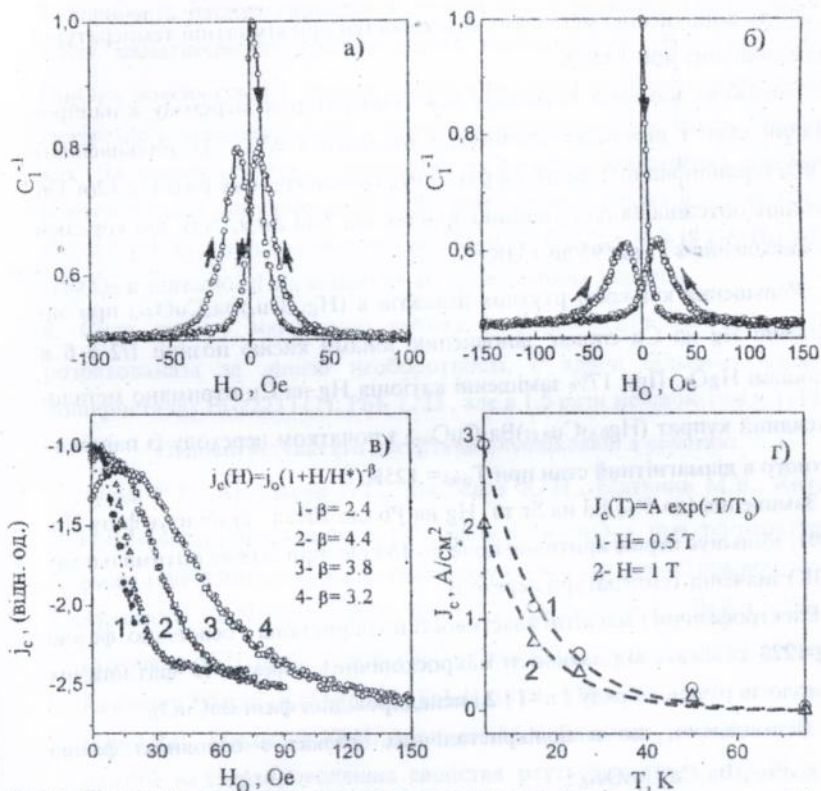

Рис. 3. Польові залежності першої гармоніки магнітної сприйнятливості (а і б), приведені густини транспортного струму (в); залежність густини внутрігранульного струму від температури (г) для полікристала $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})_{1-223}$

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

1. Додаткове заповнення кисневих позицій в металооксидному купраті $\text{HgBa}_2\text{CuO}_{4+\delta}$ приводить до збільшення іонного заряду кристалічної ґратки і різниці потенціалів Маделунга ΔV_{a-p} для дірок на позиціях кисню апікального і в мідній площині, зростанню концентрації дірок в площині

CuO₂ та виникненню металевих властивостей при кімнатній температурі і надпровідних при T < 95K.

2. Показано, що існує кореляція між температурою переходу в надпровідний стан і різницею потенціалів Маделунга ΔV_{a-p} . Із збільшенням CuO₂ площин від n=1 до n=3 в ртутному гомологічному ряді Hg-12(n-1)pn різниця потенціалів ΔV_{a-p} лінійно зростає від 7.44 до 9.75eВ, що корелює із збільшенням T_c від 95 до 133K.

3. Збільшення кількості ртутних дефектів в (Hg_{1-x}Cu_x)Ba₂CuO_{4+δ} при заміщенні Hg на Cu сприяє заповненню іонами кисню позиції 1/2 0 0 в площині HgO_δ. При 17% заміщенні катіонів Hg на Cu отримано металооксидний купрат (Hg_{0.83}Cu_{0.17})Ba₂CuO_{4+δ} з початком переходу із парамагнітного в діамангнітний стан при T_{cons} = 125K.

4. Заміщення (до 5%) Ba на Sr та Hg на Pb (до 20%) стабілізує фазу Hg-1201, збільшує перше критичне поле до 150 Oe при майже оптимальному (93K) значенні температури переходу.

5. Електрофізичні і магнітні властивості полікристалів з основною фазою Hg-1223 залежать від наявності макроскопічних дефектів із фаз нижчих гомологів ртутного ряду з n=1 і 2 і ненадпровідної фази BaCuO₂.

6. Встановлено, що в полікристалічних зразках з основною фазою (Hg_{0.8}Pb_{0.2})Ba₂Ca₂Cu₃O_{8+δ}:

- густина транспортного струму зменшується в магнітному полі за законом $j_c = j_{c0}(1 + H/H^*)^{-\beta}$, де постійна складова H* змінюється від 15 до 56 Oe, а коефіцієнт β – від 2.4 до 3.2 в залежності від величини захопленого магнітного потоку. Збільшення густини струму під тиском з швидкістю $d \ln(j_c) / dP = 0.2$ кбар⁻¹, що вдвічі більше ніж в YBCO купратах, і незалежність ширини переходу ΔT_c від тиску свідчать про покращення джозефсонівських контактів між гранулами;

- густина критичного струму в надпровідних гранулах зменшується з температурою по експоненційному закону $A(H) \exp(-T/T_0)$ від $3 \cdot 10^6$ А/см² (T=4K) до $5 \cdot 10^5$ А/см² (T=30K) в полі H=0,5T і від $2 \cdot 10^6$ А/см² до $2 \cdot 10^5$ А/см² в полі 1T.

7. Наявність парних гармонік в спектрі Фур'є розкладу часової залежності намагніченості гранульованих полікристалів $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})\text{Ba}_2\text{Ca}_2\text{Cu}_3\text{O}_{8+\delta}$ пояснюється в рамках моделі контурних струмів, а аномальний гістерезис в залежності $j_c(H)$ - існуванням поверхневого бар'єру в гранулах. За температурною і польовою залежністю коефіцієнту гармонік намагніченості побудовано Н-Т діаграму стану і розраховано критичні параметри, які змінюються в межах: $H_{c1j} = 1\text{-}5 \text{ Oe}$, $H_{c2j} = 2\text{-}10 \text{ Oe}$, $H_{c1g} = 50\text{-}100 \text{ Oe}$ в залежності від кількості макроскопічних дефектів.

8. Сила пінінгу магнітного потоку в $(\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2})\text{Ba}_2\text{Ca}_2\text{Cu}_3\text{O}_{8+\delta}$, яка розрахована за лінією необоротності, є вдвічі більшою ніж в полікристалах $\text{Bi-}2223$ і $(\text{Tl}, \text{Pb})\text{-}1223$, але в 1.5 рази меншою ніж в $\text{Y-}123$.

Основні результати дисертації опубліковані в роботах:

1. Луцив Р.В., Аксельруд Л.Г., Мясоєдов Ю.Н., Матвиив М.В., Китык И.В. Сверхпроводимость в $(\text{Hg}_{0.83}\text{Cu}_{0.17})\text{Ba}_2\text{CuO}_{4+\delta}$ при температурах выше 120К // Физика низких температур.-1994.-20.-№6.-С.606-609.
2. Myasoedov Yu.N., Lutcv R.V., Kityk I.V., Davydov V.N., Bojko Ya. V. Increasing of T_c in the new HTSC $\text{HgBa}_2\text{CuO}_{4+\delta}$ promoted by defects// Radiation Effects and Defects in Solids.-1995.- 137.-P.347-349.
3. Луцив Р.В., Мясоєдов Ю.Н., Матвиив М.В. Влияние условий синтеза и отжига на сверхпроводящие свойства ртутьсодержащих ВТСП материалов // Физика низких температур.-1996.- 22.- С.590-592.
4. Луцив Р.В., Мясоєдов Ю.Н., Аксельруд Л.Г., Матвиив М.В., Китык И.В. Дефекты и сверхпроводимость в $\text{HgBa}_2\text{CuO}_{4+\delta}$ // Функциональные материалы.-1994.- 1.- №1.- С.56-61.
5. D'yachenko A.I., Tarenkov V.Yu., Abalioshev A.V., Lutcv R.V., Myasoedov Yu.N., Boiko Ya. V. Magnetic-field and high-pressure dependences of T_c and critical current in the polycrystalline HgBaCaCuO system// Physica C.- 1995.- 251.- P.207-215.
6. Мясоєдов Ю.Н., Луцив Р.В., Аксельруд Л.Г., Сарин В.А. Давыдов В.Н. Кристаллическая структура, магнитная восприимчивость, намагниченность и критические токи $\text{Bi}_{1.8}\text{Pb}_{0.4}\text{Sr}_2\text{Ca}_{1.8}\text{Cu}_3\text{O}_{10.5}$. В материалах III

- Межгосударственной конференции: Материаловедение высокотемпературных сверхпроводников, с.35-36, т.3, Харьков, 5-9 апреля 1993.
7. Lutsiv R.V., Myasoedov Yu.N., Matviiv M.V., Bojko Ya.V. Effect of substitution of Hg for Cu on properties of Hg based HTSC. In proceedings 2 Intern. Symphos. High-Tc superconductivity tunneling phenomena, p.116-120, Donetsk, 3-6 Sept. 1994.
  8. Tarenkov V.Yu., Abalioshev A.V., Lutsiv R.V, Myasoedov Yu.N., Boiko Ya. V. Magnetic-field and high-pressure dependences of T and critical current in HgBaCaCuO system. In proceedings 2 Intern. Symphos. High-Tc superconductivity tunneling phenomena, p.166-168, Donetsk, 3-6 Sept.1994.
  9. Сорока М.В., Мясоєдов Ю.М., Яриш І.Л. Особливості намагнічування нового високотемпературного надпровідника $\text{Hg}_{0.8}\text{Pb}_{0.2}\text{Ba}_2\text{Ca}_2\text{Cu}_3\text{O}_{8+\delta}$ у слабких магнітних полях// Вісник ЛДУ.- 1995.- С.72-75.
  10. Гладышевский Р.Е., Мясоєдов Ю.Н., Луцив Р.В. Способ обработки высокотемпературной металлоксидной керамики.- Авт. свид.СССР. - 1992.- № 1769631.

Myasoedov Yu.N. Investigation of the defects influence on the electrophysical and magnetic properties of the Hg-containing metaloxide cuprates.

Thesis on search of then scientific degree of candidate of physical and mathematical sciences, speciality 01.04.10 - physical of semiconductors and dielectrics, 01.04.13- physica of metals. Lviv State University, Lviv, 1996.

9 scientific papers containing studies of the structure defects influence on the electrophysical and magnetic properties of the Hg-containing compounds $\text{HgBa}_2\text{Ca}_{n-1}\text{Cu}_n\text{O}_{2n+2+\delta}$. It is found that the increasing of the defects number such as substitution Hg by Cu in compounds $(\text{Hg}_{1-x}\text{Cu}_x)\text{Ba}_2\text{CuO}_{4+\delta}$ series leads to the fulling of 1/2 0 0 positions in the HgO_δ plane by oxygen. It leads to the holles concentration changing and superconducting transition temperature increasing. Magnetization behaviour of polycrystals with $(\text{Hg,Pb})\text{-1223}$ as a main phase in the static (to 12T) and alternative (to 20 Oe) magnetic fields in the temperature range from 4 to 150K was studied. In the framework of the ionic model the correlation between Madelung potentials difference for holles on the oxygen positions in the crystal frame of the Hg-containing compounds and the superconducting transition temperature was found.

Мясоедов Ю.Н. Исследование влияния дефектов на электрофизические и магнитные свойства ртути содержащих металлооксидных купратов.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата физико-математических наук по специальностям 01.04.10- физика полупроводников и диэлектриков, 01.04.13- физика металлов. Львовский государственный университет им. Ивана Франка, Львов, 1996.

Защищаются 9 научных работ, содержащих исследование влияния структурных дефектов на электрофизические и магнитные свойства соединений ртутного гомологического ряда $\text{HgBa}_2\text{Ca}_{n-1}\text{Cu}_n\text{O}_{2n+2+6}$. Установлено, что увеличение количества дефектов замещения Hg на Cu в соединениях $(\text{Hg}_{1-x}\text{Cu}_x)\text{Ba}_2\text{CuO}_{4+\delta}$ способствует заполнению ионами кислорода позиции $1/2\ 0\ 0$ в плоскости HgO_6 , что приводит к изменению концентрации дырок в медной плоскости и увеличению температуры сверхпроводящего перехода. Изучено поведение намагниченности поликристаллов с основной фазой (Hg, Pb)-1223 в постоянных (до 12Т) и переменных (до 20 Ое) магнитных полях при изменении температуры от 4 до 150К. В рамках ионной модели установлена корреляция между разностью потенциалов Маделунга для дырок на позициях кислорода в кристаллической решетке соединений ртутного ряда и температурой перехода в сверхпроводящее состояние.

Ключові слова: ртутновмісні металлооксидні купрати, структурні дефекти, намагніченість, динамічна магнітна сирійнятливість, ґратка.

Підписано до друку 13.11.96. Формат 60x84/16. Папір друк. №1.
Друк офсетн. Умови друк. арк. 1,25. Обл.-вид. арк. 1,25.
Умови фарб. відб. 1,3. Тираж 100. Зам. 286.

Машинно-офсетна лабораторія Львівського держуніверситету
Ім. Івана Франка. 290602 Львів, вул. Університетська, 1.

434/36

AB 36.056